

Αργά μέρη σε μορφές σονάτας στην κλασική περίοδο

Ο Ιωάννης Φούλιας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1976. Μαθήματα μουσικής ξεκίνησε το 1989 στο Δημοτικό Ωδείο Καλαμάτας, απ' όπου έλαβε τα πτυχία Αρμονίας (1994), Αντιστίξεως (1996), Φούγκας (1998) και Πιάνου (1998). Το 1994 εισήχθη στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, από το οποίο απεφοίτησε ως αριστούχος το 1999· στο ίδιο τμήμα έγινε κατόπιν δεκτός ως υποψήφιος διδάκτορας. Είναι μέλος της Γραμματείας Σύνταξης του περιοδικού *Μουσικολογία*, μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής του περιοδικού *Πολυφωνία*, ενώ διετέλεσε πρόεδρος του *Συλλόγου Αποφοίτων του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών* καθώς και αντιπρόεδρος του *Συλλόγου Φίλων του Εκκλησιαστικού Οργάνου*. Έχει συμμετάσχει σε επιστημονικές ημερίδες και διεθνή συνέδρια και έχει δημοσιεύσει πρωτότυπα άρθρα και μεταφράσεις σε μουσικολογικά και μουσικά περιοδικά. Διδάσκει επίσης Ιστορία, Μορφολογία και Αρμονία της Μουσικής και συνεργάζεται τακτικά με τον Τομέα Εκδόσεων του Οργανισμού Μεγάλου Μουσικής Αθηνών.

Ιωάννης Φούλιας, *Αργά μέρη σε μορφές σονάτας στην κλασική περίοδο. Συμβολή στην εξέλιξη των ειδών και των δομικών τύπων μέσα από τα έργα των Haydn, Mozart και Beethoven (με εκτενή επισκόπηση της θεωρητικής εξέλιξης των μορφών σονάτας από τον 18^ο έως τον 20^ο αιώνα)*, Διδακτορική διατριβή (Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών), Αθήνα 2005.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΦΟΥΛΙΑΣ

Αργά μέρη σε μορφές σονάτας στην κλασσική περίοδο

Συμβολή στην εξέλιξη των ειδών και των δομικών τύπων
μέσα από τα έργα των Haydn, Mozart και Beethoven

(με εκτενή επισκόπηση της θεωρητικής εξέλιξης των
μορφών σονάτας από τον 18^ο έως τον 20^ο αιώνα)

Διδακτορική διατριβή

εκπονηθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: ΟΛΥΜΠΙΑ ΨΥΧΟΠΑΙΔΗ-ΦΡΑΓΚΟΥ
Μέλη συμβουλευτικής επιτροπής: ΙΩΝ ΖΩΤΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΕΡΒΟΣ

Αθήνα 2005

Αφιερώνεται στους γονείς μου,
Αντώνιο και Βασιλική

Πρόλογος

Το ενδιαφέρον μου για την μουσική του κλασικισμού είχε εκδηλωθεί ήδη κατά την διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών μου στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπως άλλωστε αποδεικνύει εμπράκτως η κατάθεση αρκετών εργασιών στο πλαίσιο σεμιναρίων ή απλών μαθημάτων, οι οποίες είχαν ως αντικείμενό τους, ειδικότερα, το τελευταίο μέρος της *σονάτας για πιάνο σε Σι-ύφεση-μείζονα* opus 106 του Beethoven (πρώτη σεμιναριακή εργασία, 1996-1997), ολόκληρο το *κουαρτέττο σε ρε-ελάσσονα* KV 417b / 421 του Mozart (δεύτερη σεμιναριακή εργασία, 1998), αμφότερες τις εκδοχές της *Μεγάλης Φούγκας σε Σι-ύφεση-μείζονα* opera 133 και 134 του Beethoven (τρίτη και τελική σεμιναριακή εργασία, 1999), καθώς και το τελευταίο μέρος του *κουαρτέττου εγχόρδων σε Σολ-μείζονα* KV 387 του Mozart (υποχρεωτική τελική εργασία για το μάθημα “Μορφολογία της Δυτικής Μουσικής”, 1999). Ήταν επομένως μάλλον αναμενόμενη η πρόθεσή μου να εμβαθύνω στην διερεύνηση των δομικών χαρακτηριστικών των έργων της κλασικής περιόδου, όταν αμέσως μετά την λήψη του πτυχίου αποφάσισα να συνεχίσω τις σπουδές μου σε επίπεδο εκπόνησης διδακτορικής διατριβής.

Το θέμα που πρότεινα αρχικά, και το οποίο έγινε δεκτό τόσο από την επιβλέπουσα καθηγήτρια, κα. Ολυμπία Ψυχοπαίδη-Φράγκου, όσο και από τα δύο μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, τους κκ. Ίωνα Ζώτο και Γιώργο Ζερβό, είχε ορισθεί ως εξής: “Το αργό μέρος κατά την κλασική περίοδο. Προς μια συστηματοποίηση των μορφικών προτύπων στα έργα των Haydn, Mozart και Beethoven” (βλ. την υπ’ αριθμόν 2345 / 22.02.2000 επίσημη δήλωση που κατατέθηκε στην Γραμματεία του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών). Ο στόχος έγκειτο ουσιαστικά στην διερεύνηση και καταγραφή της εξελικτικής πορείας που ακολούθησαν όλα τα βασικά μορφολογικά πρότυπα (σονάτα, ασματικές μορφές, ρόντο και παραλλαγές) της κλασικής περιόδου μέσα από την ανάλυση του συνόλου των δομικώς ποικιλόμορφων αργών μερών των σημαντικότερων ειδών ενόργανης μουσικής των τριών “βιεννέζων” κλασικών. Πράγματι, από τα τέλη του 1999 μέχρι το καλοκαίρι του 2000 ξεκίνησα να εργάζομαι συστηματικά πάνω σε αυτό το φιλόδοξο σχέδιο, ενασχολούμενος σε πρώτη φάση με τα ίδια τα προς διερεύνησιν έργα, ενώ έπειτα από ένα μεγάλο χρονικό διάστημα απραξίας (που μου επέβαλαν άλλες – επαγγελματικές – υποχρεώσεις) προχώρησα στην δεύτερη φάση της έρευνας, μελετώντας και αποδελτιώνοντας πληθώρα βιβλιογραφικών πηγών από τις αρχές του 2002 έως το καλοκαίρι του 2003.

Η τρίτη φάση εκπόνησης της διατριβής, δηλαδή η συγγραφή της, άρχισε με την διαμόρφωση του σχετικώς σύντομου πρώτου κεφαλαίου το καλοκαίρι του 2003 και συνεχίστηκε τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους με τον σχεδιασμό του δεύτερου κεφαλαίου. Σε αυτό το χρονικό σημείο όμως, κατέστη αντιληπτό ότι η συζήτηση γύρω από τις μορφές *σονάτας* σε θεωρητικό επίπεδο αλλά και στα αργά μέρη του επιλεγμένου ρεπερτορίου (που αντιπροσώπευαν περίπου τα δύο τρίτα του συνόλου) χρειαζόταν πολύ περισσότερο χώρο (και χρόνο) για να αναπτυχθεί με την δέουσα πληρότητα, απ’ ό,τι είχε αρχικά εκτιμηθεί. Παράλληλα, ήταν εμφανής πλέον και ο κίνδυνος μιας τελείως ανισόρροπης και ανορθολογικής συνάμα κατανομής της ύλης της διατριβής, αφ’ ενός μεν σε μια ογκωδέστατη ενότητα αφιερωμένη στις μορφές *σονάτας* και αφ’ ετέρου σε τρεις-τέσσερις πολύ πιο συνοπτικές ενότητες για καθένα από τα υπόλοιπα δομικά πρότυπα της κλασικής περιόδου. Ως εκ τούτου, στις αρχές του 2004, με την σύμφωνη γνώμη της επιβλέπουσας καθηγήτριας και των μελών της συμβουλευτικής επιτροπής, ελήφθη η απόφαση επαναπροσδιορισμού του θέματος της διατριβής, το οποίο έλαβε πλέον την οριστική του μορφή υπό τον τίτλο “Αργά

μέρη σε μορφές σονάτας στην κλασική περίοδο. Συμβολή στην εξέλιξη των ειδών και των δομικών τύπων μέσα από τα έργα των Haydn, Mozart και Beethoven”. Κατά συνέπεια, το δεύτερο κεφάλαιο περιορίστηκε έκτοτε μονάχα στην επισκόπηση της θεωρητικής εξέλιξης των διαφορετικών τύπων σονάτας και ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 2004, ενώ οι αναλύσεις των έργων των τριών κλασσικών περιέλαβαν ομοίως μόνον όσα μέρη αργής χρονικής αγωγής βασίζονται σε μια οποιαδήποτε μορφή σονάτας (τρίτο κεφάλαιο). Η συγγραφή του τελευταίου και εκτενέστερου αυτού κεφαλαίου περατώθηκε τον Ιανουάριο του 2005, ενώ στο διάστημα που μεσολάβησε από εκεί και ύστερα προέβην σε ορισμένες απαραίτητες διορθώσεις καθώς και στην σύνταξη της εισαγωγής.

Το αποτέλεσμα της πενταετούς αυτής έρευνας κατατίθεται εδώ σε δύο τόμους εξαιτίας του όγκου του, αλλά στην πραγματικότητα τα περιεχόμενα της παρούσας διατριβής συνιστούν ένα ενιαίο σώμα και γι’ αυτό η αρίθμηση των σελίδων από τον πρώτο (ο οποίος περιλαμβάνει ακόμη τα περιεχόμενα, την εισαγωγή και τα δύο πρώτα κεφάλαια) στον δεύτερο τόμο (που εμπεριέχει το τρίτο κεφάλαιο και την βιβλιογραφία) είναι συνεχής. Κρίνω επίσης σκόπιμο να σημειώσω ότι η ανεπίσημη προσθήκη (εντός παρενθέσεως) του δεύτερου υπότιτλου της διατριβής – “με εκτενή επισκόπηση της θεωρητικής εξέλιξης των μορφών σονάτας από τον 18^ο έως τον 20^ο αιώνα” – δεν σχετίζεται με αυτήν καθ’ εαυτήν την ακαδημαϊκή διαδικασία εκπόνησης και υποστήριξης της διατριβής, αλλά αναμένεται να καταστήσει αποτελεσματικότερη την μετέπειτα καταχώρησή της σε καταλόγους βιβλιοθηκών και σε διεθνείς μουσικολογικές βάσεις δεδομένων.

Θα ήθελα, τέλος, να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλαν – με διαφορετικούς ασφαλώς τρόπους ο καθένας – στην επίτευξη του σημαντικότερου προσωπικού μου στόχου κατά την τελευταία πενταετία: *κατά πρώτον*, τους γονείς μου, Αντώνιο και Βασιλική Φούλια, οι οποίοι στήριξαν ολόψυχα την πολύχρονη αυτή προσπάθεια και στους οποίους αυτοδικαίως τώρα αφιερώνεται το χειροπιαστό αποτέλεσμά της· *κατά δεύτερον*, τους τρεις καθηγητές μου, για την ανεκτίμητη καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές που μου προσέφεραν καθ’ όλην την διάρκεια εκπόνησης της διατριβής, καθώς και για την εμπιστοσύνη αλλά και την προσήνεια με τις οποίες με περιέβαλαν· και *κατά τρίτον*, τις βιβλιοθήκες που παρείχαν το απαραίτητο υλικό για την έρευνά μου: την *Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος “Αίλιαν Βουδούρη”* (Αθήνα), την *Βιβλιοθήκη του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*, την *Βαυαρική Κρατική Βιβλιοθήκη* (Μόναχο), την *Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Konstanz*, την *Πανεπιστημιακή και Εθνική Βιβλιοθήκη του Saarland* (Saarbrücken), την *Κρατική και Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη της Βρέμης*, την *Κρατική και Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη της Κάτω Σαξωνίας* (Goettingen), την *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Augsburg*, καθώς και την *Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του Regensburg*.

Αθήνα, 31 Μαρτίου 2005
Ιωάννης Φούλιας

Περιεχόμενα

Πρόλογος	σ. v
Περιεχόμενα	σ. vii
Εισαγωγή	σ. 1

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το ρεπερτόριο και η θέση του αργού μέρους σε αυτό

Το υπό εξέταση ρεπερτόριο	σ. 21
Α. Συμφωνίες: σ. 22	
Β. Κοντσέρτα: σ. 23	
Γ. Μουσική δωματίου χωρίς πιάνο: σ. 24	
Δ. Μουσική δωματίου με πιάνο: σ. 25	
Ε. Σονάτες για πιάνο: σ. 26	
Χρονολογική ταξινόμηση του ρεπερτορίου	σ. 27
I. Joseph Haydn	σ. 28
1 ^η περίοδος (περί το 1750 έως το 1760 / 1761): σ. 28	
2 ^η περίοδος (1761-1765): σ. 29	
3 ^η περίοδος (1766-1772): σ. 30	
4 ^η περίοδος (1773-1781): σ. 31	
5 ^η περίοδος (1782-1790): σ. 31	
6 ^η περίοδος (1791-1803): σ. 32	
II. Wolfgang Amadeus Mozart	σ. 33
1 ^η περίοδος (1761-1768): σ. 33	
2 ^η περίοδος (1769-1774): σ. 33	
3 ^η περίοδος (1775-1780): σ. 34	
4 ^η περίοδος (1781-1785): σ. 35	
5 ^η περίοδος (1786-1791): σ. 36	
III. Ludwig van Beethoven	σ. 37
1 ^η περίοδος (1782-1792): σ. 37	
2 ^η περίοδος (1793-1802): σ. 38	
3 ^η περίοδος (1802-1814): σ. 39	
4 ^η περίοδος (1815-1826): σ. 40	
Η θέση του αργού μέρους στο συνολικό έργο	σ. 41
Α. Το είδος της συμφωνίας	σ. 41
Haydn: σ. 41	
Mozart: σ. 45	
Beethoven: σ. 47	
Β. Το είδος του κοντσέρτου	σ. 48
Γ ⁽¹⁾ . Είδη μουσικής δωματίου για έγχορδα	σ. 48
Κουαρτέττο εγχόρδων	
Haydn: σ. 48 – Mozart: σ. 51 – Beethoven: σ. 52	

Κουϊντέττο εγχόρδων: σ. 54	
Τρίο εγχόρδων: σ. 54	
Ντουέττο εγχόρδων: σ. 56	
Γ ⁽²⁾ . Είδη μουσικής δωματίου για έγχορδα και πνευστά ή μόνο για πνευστά	σ. 56
Γ ⁽³⁾ . Είδη μουσικής δωματίου με συμμετοχή πιάνου	σ. 58
Haydn: σ. 58	
Mozart: σ. 60	
Beethoven: σ. 62	
Δ. Το είδος της σονάτας για πιάνο	σ. 64
Haydn: σ. 64	
Mozart: σ. 67	
Beethoven: σ. 67	
Συμπεράσματα	σ. 70
Συμφωνίες: σ. 70	
Κοντσέρτα: σ. 70	
Μουσική δωματίου χωρίς πιάνο: σ. 71	
Μουσική δωματίου με πιάνο: σ. 72	
Σονάτες για πιάνο: σ. 74	
Έργα χωρίς αργό μέρος ή με περισσότερα του ενός: σ. 75	
Παράρτημα 1: Η τονικότητα του αργού μέρους	σ. 76
Αναφορές των Johann Joachim Quantz και Joseph Riepel: σ. 76	
Haydn (μέχρι το 1790) και Mozart: σ. 77	
Haydn (μετά το 1790) και Beethoven: σ. 79	
Συμπεράσματα: σ. 82	
Παράρτημα 2: Μια αναλυτική προσέγγιση του φαινομένου της άμεσης σύνδεσης του αργού μέρους με το εκάστοτε επόμενο	σ. 85
Κριτική ανακατασκευή της τυπολογίας του Lewis Lockwood: σ. 85	
Haydn: σ. 86	
Mozart: σ. 89	
Beethoven: σ. 91	
Συμπεράσματα: σ. 92	

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Οι μορφές σονάτας και η θεωρητική τους εξέλιξη

Οι διαφορετικοί τύποι σονάτας	σ. 95
Οι τρεις πρώτοι τύποι σονάτας μέσα από τα θεωρητικά συγγράμματα του 18 ^{ου} αιώνας	σ. 99
Johann Alolph Scheibe: σ. 99	
Johann Joachim Quantz: σ. 101	
Joseph Riepel	
Διμερής τύπος σονάτας: σ. 102 – Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 104	
<i>Deutsche Encyclopädie</i> (1778): σ. 105	
Georg Joseph Vogler: σ. 106	
Johann Gottlieb Portmann: σ. 107	
Heinrich Christoph Koch	
Κείμενο: σ. 107 – Γενικές παρατηρήσεις: σ. 110 – Έκθεση: σ. 111 – Επεξεργασία: σ. 115 – Επανεκθεση: σ. 120 – Συνολικός σχεδιασμός του τριμερούς τύπου σονάτας: σ. 122 – Διμερής τύπος σονάτας: σ. 123	

Francesco Galeazzi	
Κείμενο: σ. 125 – Αρμονικός σχεδιασμός του τριμερούς τύπου σονάτας: σ. 131 – Θεματική διαμόρφωση της <i>εκθέσεως</i> : σ. 133 – Θεματική διαμόρφωση της <i>επεξεργασίας</i> : σ. 136 – Θεματική διαμόρφωση της <i>επανέκθεσεως</i> : σ. 138 – Διμερής τύπος σονάτας: σ. 139	
Johann Friedrich Daube: σ. 139	
August Kollmann: σ. 142	
Οι τρεις πρώτοι τύποι σονάτας μέσα από τα θεωρητικά συγγράμματα του 19 ^{ου} αιώνας	σ. 143
Jérôme-Joseph de Momigny: σ. 143	
Antonín Reicha	
<i>Traité de mélodie</i> : σ. 144 – <i>Traité de haute composition musicale</i> (κείμενο): σ. 145 – Αρμονικός σχεδιασμός του τριμερούς τύπου σονάτας: σ. 149 – Θεματική διαμόρφωση των τριών ενοτήτων: σ. 151 – Διμερής τύπος και σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> : σ. 154	
Heinrich Birnbach	
Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 155 – Αρμονικός σχεδιασμός: σ. 156 – Θεματική διαμόρφωση των τριών ενοτήτων: σ. 158 – Διμερής τύπος και σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> : σ. 159 – “Mittelsatz” και “Ausführung”: σ. 160	
Carl Czerny	
Θεματική διαμόρφωση: σ. 160 – Αρμονικός σχεδιασμός: σ. 162	
Adolf Bernhard Marx	
Η “μορφή σονάτας” στο σύστημα του Marx: σ. 164 – <i>Εκθεση</i> : σ. 165 – <i>Επεξεργασία</i> : σ. 168 – <i>Επανέκθεση</i> : σ. 169 – Η “μορφή σονατίνας” (σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i>): σ. 170	
Johann Christian Lobe: σ. 171	
Ήσσονες θεωρητικοί των μέσων του 19 ^{ου} αιώνας	
Hippolyte-Raymond Colet, Gabriel Gauthier: σ. 173 – Peter Singer, Ernst Friedrich Richter, Benedict Widmann, Arrey von Dommer: σ. 174	
Ebenezer Prout	
Διμερής τύπος σονάτας: σ. 175 – Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 176 – Σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> και “μορφή σονατίνας”: σ. 178	
Οι τρεις πρώτοι τύποι σονάτας μέσα από τα θεωρητικά συγγράμματα του 20 ^{ου} αιώνας	σ. 179
Hugo Riemann: σ. 179	
Alfred Richter και Hugo Leichtentritt: σ. 180	
Percy Goetschius	
“Μορφή σονατίνας” (σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i>) και παράγωγα: σ. 182 – Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 183	
Wilhelm Fischer: σ. 185	
Helena Marks και William Henry Hadow: σ. 187	
Rudolf von Tobel	
Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 187 – Σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> : σ. 190	
Arnold Schönberg, Wolfgang Stockmeier, Wallace Berry, Ellis Bonoff Kohs και Clemens Kühn	
Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 191 – <i>Εκθεση</i> : σ. 192 – <i>Επεξεργασία</i> : σ. 194 – <i>Επανέκθεση</i> : σ. 195 – <i>Coda</i> : σ. 196 – Διμερής τύπος και σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> : σ. 196	
Erwin Ratz και William Earl Caplin	
Δύο παρατηρήσεις του Ratz: σ. 197 – Ο τριμερής τύπος σονάτας στον Caplin: σ. 198 – Η σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> στον Caplin: σ. 202	
Leonard Gilbert Ratner	
Η ανάδειξη του αρμονικού σχεδιασμού της μορφής σονάτας: σ. 203 – Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 205 – Διμερής τύπος και σονάτα χωρίς <i>επεξεργασία</i> : σ. 206	
Jens Peter Larsen: σ. 207	
William Stein Newman: σ. 208	

Rey Morgan Longyear

Διμερής τύπος σονάτας: σ. 210 – Η “έκθεση τριών τονικοτήτων”: σ. 212 –
Ιδιαιτερότητες του ελάσσονος τρόπου: σ. 213

Klaus Ferdinand Heimes: σ. 215

László Somfai

Η διάκριση των τριών τύπων σονάτας: σ. 217 – Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 218

Charles Rosen

Διμερής τύπος σονάτας: σ. 221 – Τριμερής τύπος σονάτας: σ. 222 – Έκθεση: σ. 223 –
Επεξεργασία: σ. 225 – Επανεκθεση: σ. 226 – Coda: σ. 228 – Άλλοι “τύποι σονάτας”
και σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 229

James Herokoski

Ο τριμερής τύπος σονάτας και τα όρια της “αρχής της σονάτας”: σ. 231 – Οι
διαφορετικοί τύποι σονάτας: σ. 234

Περαιτέρω μαρτυρίες για τον διμερή τύπο σονάτας

Το εξελικτικό μοντέλλο από τον διμερή στον τριμερή τύπο σονάτας (Wallace Berry,
Siegmond Levarie και Ernst Levy) και η “μορφή σουΐτας” (Carl Dahlhaus, Clemens
Kühn, Wolfgang Gersthofer): σ. 235 – Jürgen Hunkemöller: σ. 237 – James Webster:
σ. 238 – Nicholas Cook: σ. 240

Τριμερείς και διμερείς επόψεις στον βασικό τύπο σονάτας

Η αδιέξοδη διαμάχη περί της προτεραιότητας της θεματικής ή της αρμονικής
παραμέτρου: σ. 241 – Άλλες απόψεις για την “δυναμική” της μορφής σονάτας: σ. 243

Ο τέταρτος τύπος σονάτας (“σονάτα-ρόντο”) ..... σ. 245

Ροντώ, ρόντο και ανάμειξη στοιχείων σονάτας: σ. 245

Ρόντο-σονάτα και σονάτα-ρόντο σε πηγές του 19^{ου} αιώνας

Johann Christian Lobe: σ. 247 – Adolf Bernhard Marx: σ. 248 – Carl Czerny: σ. 249 –
Ebenezer Prout: σ. 250

Οι βασικοί τύποι ρόντο-σονάτας και σονάτας-ρόντο σε κείμενα του 20^{ου} αιώνας

Ρόντο-σονάτα τύπου A B A Γ B A: σ. 250 – Η μορφή σονάτας-ρόντο: σ. 252

Κριτική διερεύνηση και αποτίμηση άλλων θεωρητικών προτάσεων ανάμειξης
στοιχείων ρόντο και σονάτας

Ανακεφαλαίωση: σ. 255 – Συνύπαρξη “επεισοδίου” και ανάπτυξης σε σονάτα-ρόντο
και ρόντο-σονάτα: σ. 256 – Η πενταμερής μορφή A B A B A: σ. 258 – Ρόντο-σονάτα
τύπου A B A Γ B A και σονάτα-ρόντο με “αντικατοπτρική επανεκθεση”: σ. 259 –
Ροντώ-σονάτα τύπου A B A Γ A Δ A B A: σ. 260 – Άλλες μεμονωμένες και
αμφιλεγόμενες περιπτώσεις: σ. 260

Ο πέμπτος τύπος σονάτας (“σονάτα κοντσέρτου”) και τα τρία υποείδη του ..... σ. 263

Η εξέλιξη από την “μορφή ritornello” του μπαρόκ στην προκλασσική και
κλασσική “μορφή κοντσέρτου”: σ. 263

Η “μορφή κοντσέρτου” στην θεωρία του δευτέρου ημίσεως του 18^{ου} αιώνας

Johann Joachim Quantz: σ. 266 – Joseph Riepel: σ. 268 – Jakob Wilhelm Lustig και
Johann Georg Sulzer / Johann Philipp Kirnberger: σ. 271 – Georg Joseph Vogler:
σ. 271 – Heinrich Christoph Koch: σ. 272 – Francesco Galeazzi: σ. 277 – August
Kollmann: σ. 278

Η “μορφή σονάτας κοντσέρτου” στην θεωρία του 19^{ου} αιώνας

Carl Czerny: σ. 279 – Adolf Bernhard Marx: σ. 283 – Otto Jahn: σ. 284 – Ebenezer
Prout: σ. 285

Η “μορφή σονάτας κοντσέρτου” στην θεωρία του 20^{ου} αιώνας

Donald Francis Tovey, Hugo Leichtentritt, Percy Goetschius, Wilhelm Fischer: σ. 286 –
Friedrich Blume, Rudolf von Tobel, Cuthbert Morton Girdlestone, Howard Chandler
Robbins Landon, Edwin J. Simon κ.ά.: σ. 287 – Arthur Hutchings, Jutta Ruile-Dronke:
σ. 288 – Charles Rosen, Leonard Ratner: σ. 290 – Konrad Küster: σ. 291 – Michael
Thomas Roeder, William Caplin: σ. 292 – Marion Brück, James Webster: σ. 293

Οι τρεις διαθέσιμοι τύποι “σονάτας κοντσέρτου” για μέρη αργής χρονικής αγωγής

Herbert Neurath, Rudolf von Tobel: σ. 294 – Cuthbert Morton Girdlestone, Howard
Chandler Robbins Landon, Hans Tischler: σ. 295 – Klaus Weising: σ. 297 – Marion

Brück: σ. 298 – Jutta Ruile-Dronke, Andreas Odenkirchen, Konrad Küster, Michael Thomas Roeder, Chappell White: σ. 299

Συμπεράσματα ..... σ. 301

Γενικές τάσεις της θεωρίας κατά τον 18^ο, 19^ο και 20^ο αιώνα: σ. 301

Τριμερής μορφή σονάτας

Γενικά χαρακτηριστικά: σ. 302 – Αρμονικός σχεδιασμός: σ. 303 – Θεματική διαμόρφωση: σ. 306

Διμερής μορφή σονάτας: σ. 309

Μορφή σονάτας χωρίς επεξεργασία: σ. 310

Μορφή σονάτας-ρόντο: σ. 310

Μορφή σονάτας κοντσέρτου

Τριμερής σονάτα κοντσέρτου: σ. 311 – Διμερής σονάτα κοντσέρτου: σ. 313 – Σονάτα κοντσέρτου χωρίς επεξεργασία: σ. 313

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Αργά μέρη σε μορφές σονάτας των Haydn, Mozart και Beethoven

I. Joseph Haydn

Η πρώτη περίοδος του Joseph Haydn (έργα έως το 1760 / 1761) ..... σ. 317

Σονάτες για πληκτροφόρο

Hob. XVI: 1 / WU 10: σ. 317 – **Hob. XVI: 6 / WU 13:** σ. 318 – **Hob. XVI: 2 / WU 11:** σ. 319 – **Hob. XVI: 16 / WU – :** σ. 320 – **Hob. XVI: 12 / WU 12:** σ. 321 – **Hob. XVI: Es2 / WU 17:** σ. 322

Έργα μουσικής δωματίου με πληκτροφόρο

Hob. XV: 41: σ. 323 – **Hob. XV: 37:** σ. 323 – **Hob. XIV: 11:** σ. 324

Τρίο και κουαρτέτα εγχόρδων

Hob. V: A2: σ. 325 – **opus 1 αρ. 3 / Hob. III: 3:** σ. 326 – “**opus 1 αρ. 0**” / **Hob. II: 6:** σ. 327 – **opus 1 αρ. 2 / Hob. III: 2:** σ. 327 – **opus 1 αρ. 4 / Hob. III: 4:** σ. 328 – **Hob. V: C4:** σ. 328 – **opus 1 αρ. 6 / Hob. III: 6:** σ. 329 – **opus 1 αρ. 1 / Hob. III: 1:** σ. 330

Κοντσέρτα

Hob. XVIII: 1: σ. 331 – **Hob. XVIII: 2:** σ. 332

Συμφωνίες

Hob. I: 1: σ. 333 – **Hob. I: 2:** σ. 335 – **Hob. I: 15 (III):** σ. 336 – **Hob. I: 3:** σ. 336 – **Hob. I: 27:** σ. 337 – **Hob. I: 107:** σ. 337 – **Hob. I: 10:** σ. 338 – **Hob. I: 32:** σ. 338 – **Hob. I: 33:** σ. 340 – **Hob. I: 37:** σ. 340 – **Hob. I: 11:** σ. 341 – **Hob. I: 5:** σ. 342 – **Hob. I: 4:** σ. 344

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 344 – Έκθεση: σ. 345 – Επεξεργασία: σ. 346 – Επανέκθεση: σ. 347 – Coda: σ. 348 – Διμερής σονάτα: σ. 348 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 348

Τα πρώτα χρόνια του Haydn στην υπηρεσία των Eszterházy (1761-1765) ..... σ. 349

Διμερείς μορφές σονάτας σε έργα μουσικής δωματίου

Hob. V: 15: σ. 349 – **Hob. V: 19:** σ. 350 – **Hob. V: 1:** σ. 351 – **Hob. V: 2:** σ. 351

Τριμερείς μορφές σονάτας σε έργα μουσικής δωματίου

opus 2 αρ. 1 / Hob. III: 7: σ. 352 – **opus 2 αρ. 2 / Hob. III: 8:** σ. 352 – **opus 2 αρ. 4 / Hob. III: 10:** σ. 353 – **Hob. V: 21:** σ. 354 – **Hob. V: 13:** σ. 354 – **Hob. V: 3:** σ. 355 – **Hob. V: 4:** σ. 355 – **Hob. V: 10:** σ. 355 – **Hob. V: 12:** σ. 356

Σονάτες για πληκτροφόρο

Hob. XVI: 3 / WU 14: σ. 357 – **Hob. XVI: 47bis / WU 19:** σ. 357

Κοντσέρτα

Hob. VIIa: 1: σ. 358 – **Hob. VIIb: 1:** σ. 359 – **Hob. VIId: 3:** σ. 360

Συμφωνίες με χαρακτηριστικά κοντσέρτου

Hob. I: 36: σ. 361 – **Hob. I: 30:** σ. 362 – **Hob. I: 24:** σ. 362 – **Hob. I: 7:** σ. 363 – **Hob. I: 6:** σ. 365 – **Hob. I: 31:** σ. 366 – **Hob. I: 8:** σ. 367 – **Hob. I: 13:** σ. 367 – **Hob. I: 72 (II):** σ. 368

Συμφωνίες δίχως χαρακτηριστικά κοντσέρτου

Hob. I: 14: σ. 368 – **Hob. I: 9:** σ. 370 – **Hob. I: 18:** σ. 370 – **Hob. I: 17:** σ. 371 –
Hob. I: 20: σ. 371 – **Hob. I: 19:** σ. 372 – **Hob. I: 108:** σ. 372 – **Hob. I: 12:** σ. 373 –
Hob. I: 40: σ. 373 – **Hob. I: 22:** σ. 374 – **Hob. I: 23:** σ. 375 – **Hob. I: 34:** σ. 376 –
Hob. I: 16: σ. 376 – **Hob. I: 39:** σ. 376 – **Hob. I: 29:** σ. 377 – **Hob. I: 28:** σ. 378

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 379 – *Έκθεση:* σ. 379 – *Επεξεργασία:* σ. 380 – *Επανέκθεση:* σ. 380 – *Coda:*
σ. 381 – Διμερής σονάτα: σ. 381 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 382

Η τρίτη συνθετική περίοδος του Haydn (1766-1772) ..... σ. 382

Διμερείς μορφές σονάτας

Hob. XIV: 13: σ. 382 – **Hob. XIV: 12:** σ. 383 – **Hob. XVIII: 3:** σ. 383 – **Hob.**
XVIII: 6: σ. 384 – **Hob. VIIa: 4:** σ. 385 – **Hob. I: 58:** σ. 386 – **Hob. I: 59:** σ. 386 –
opus 9 αρ. 5 / Hob. III: 23 (III): σ. 387 – **Hob. XVI: 46 / WU 31:** σ. 387 – **Hob.**
XVI: 20 / WU 33: σ. 389 – **Hob. I: 44:** σ. 389 – **opus 17 αρ. 4 / Hob. III: 28:** σ. 390 –
opus 20 αρ. 6 / Hob. III: 36: σ. 390 – **opus 20 αρ. 3 / Hob. III: 33:** σ. 391 – **opus 17**
αρ. 6 / Hob. III: 30: σ. 392

Τριμερείς μορφές σονάτας

Hob. XIV: C1: σ. 393 – **Hob. XVIII: F2:** σ. 393 – **Hob. XVI: 11 / WU 5:** σ. 394 –
Hob. XVI: 45 / WU 29: σ. 394 – **Hob. XVI: 19 / WU 30:** σ. 395 – **Hob. I: 35:** σ. 396 –
Hob. I: 26: σ. 397 – **Hob. I: 38:** σ. 398 – **Hob. I: 41:** σ. 399 – **Hob. I: 49:** σ. 400 –
Hob. I: 48: σ. 402 – **Hob. I: 52:** σ. 402 – **Hob. I: 65:** σ. 403 – **Hob. I: 42:** σ. 404 –
Hob. I: 43: σ. 405 – **Hob. I: 45 (II):** σ. 405 – **Hob. I: 46:** σ. 407 – **opus 9 αρ. 4 /**
Hob. III: 22: σ. 407 – **opus 9 αρ. 1 / Hob. III: 19:** σ. 408 – **opus 9 αρ. 6 / Hob. III: 24:**
σ. 409 – **opus 17 αρ. 1 / Hob. III: 25:** σ. 409 – **opus 17 αρ. 2 / Hob. III: 26:** σ. 410 –
opus 17 αρ. 3 / Hob. III: 27 (III): σ. 411 – **opus 20 αρ. 1 / Hob. III: 31:** σ. 412 –
opus 20 αρ. 5 / Hob. III: 35: σ. 413

Σονάτες χωρίς επεξεργασία

Hob. VIIa: 3: σ. 414 – **Hob. XVIII: 4:** σ. 415 – **opus 9 αρ. 3 / Hob. III: 21:** σ. 416 –
opus 17 αρ. 5 / Hob. III: 29: σ. 416

Ιδιάζουσες περιπτώσεις σονάτας

opus 9 αρ. 2 / Hob. III: 20: σ. 417 – **Hob. I: 45 (V):** σ. 419 – **opus 20 αρ. 2 / Hob.**
III: 32: σ. 421

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 423 – *Έκθεση:* σ. 424 – *Επεξεργασία:* σ. 425 – *Επανέκθεση:* σ. 426 – *Coda:*
σ. 427 – Διμερής σονάτα: σ. 427 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 428 – Σονάτα
κοντσέρτου: σ. 428

Η εξέλιξη του Haydn προς την ώριμη κλασική περίοδο (1773-1781) ..... σ. 429

Τριμερείς μορφές σονάτας

Hob. XVI: 21 / WU 36: σ. 429 – **Hob. XVI: 22 / WU 37:** σ. 430 – **Hob. XVI: 24 /**
WU 39: σ. 430 – **Hob. I: 50:** σ. 431 – **Hob. I: 51:** σ. 431 – **Hob. I: 60 (II):** σ. 432 –
Hob. I: 60 (V): σ. 433 – **Hob. I: 54:** σ. 433 – **Hob. I: 56:** σ. 434 – **Hob. I: 68:** σ. 435 –
Hob. I: 66: σ. 436 – **Hob. I: 67:** σ. 436 – **Hob. I: 69:** σ. 437 – **Hob. I: 61:** σ. 438 –
Hob. XVI: 29 / WU 44: σ. 438 – **Hob. XVI: 38 / WU 51:** σ. 439 – **Hob. XVI: 33 /**
WU 34: σ. 439 – **Hob. I: 62:** σ. 440 – **opus 33 αρ. 1 / Hob. III: 37:** σ. 441 – **opus 33**
αρ. 6 / Hob. III: 42: σ. 442

Διμερείς μορφές σονάτας

Hob. XVI: 23 / WU 38: σ. 443 – **Hob. XVI: 35 / WU 48:** σ. 444 – **Hob. XVI: 39 /**
WU 52: σ. 444

Σονάτες χωρίς επεξεργασία

opus 33 αρ. 3 / Hob. III: 39: σ. 445 – **opus 33 αρ. 5 / Hob. III: 41:** σ. 446

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 447 – *Έκθεση:* σ. 447 – *Επεξεργασία:* σ. 447 – *Επανέκθεση:* σ. 448 – *Coda:*
σ. 449 – Διμερής σονάτα: σ. 449 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 449

Τα τελευταία χρόνια του Haydn στην Eszterháza (1782-1790)	σ. 449
Τριμερείς μορφές σονάτας	
Hob. I: 78: σ. 450 – Hob. XVI: 34 / WU 53: σ. 450 – Hob. XVIII: 11: σ. 451 – Hob. I: 80: σ. 452 – opus 42 / Hob. III: 43 (I): σ. 452 – Hob. XV: 7 (II): σ. 453 – Hob. XV: 9: σ. 454 – Hob. I: 87: σ. 455 – Hob. I: 83: σ. 456 – Hob. I: 86: σ. 457 – opus 50 αρ. 6 / Hob. III: 49: σ. 459 – opus 54 αρ. 1 / Hob. III: 58: σ. 460 – Hob. XV: 12: σ. 461 – Hob. XV: 16: σ. 462	
Διμερής μορφή σονάτας	
Hob. XV: 5: σ. 463	
Σονάτες χωρίς επεξεργασία	
Hob. VIIh: 2: σ. 464 – opus 50 αρ. 2 / Hob. III: 45: σ. 465 – opus 50 αρ. 5 / Hob. III: 48: σ. 466 – opus 55 αρ. 1 / Hob. III: 60: σ. 467	
Μορφή σονάτας-ρόντο	
Hob. VIIh: 1: σ. 468	
Συμπεράσματα	
Γενικά: σ. 470 – <i>Έκθεση:</i> σ. 470 – <i>Επεξεργασία:</i> σ. 471 – <i>Επανεκθεση:</i> σ. 472 – <i>Coda:</i> σ. 472 – Διμερής σονάτα: σ. 473 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 473 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 473	
Το όψιμο έργο του Haydn (1791-1803)	σ. 474
Σονάτες χωρίς επεξεργασία	
Hob. I: 105: σ. 474 – opus 76 αρ. 4 / Hob. III: 78: σ. 475	
Μορφή σονάτας-ρόντο	
Hob. XVI: 51 / WU 61: σ. 476	
Τριμερείς μορφές σονάτας	
Hob. I: 98: σ. 478 – Hob. I: 99: σ. 479 – opus 71 αρ. 2 / Hob. III: 70: σ. 480 – opus 74 αρ. 1 / Hob. III: 72: σ. 482 – Hob. I: 102 και Hob. XV: 26: σ. 483 – Hob. XV: 19 (II): σ. 485 – Hob. XV: 22: σ. 485 – Hob. XV: 23 (II): σ. 487 – Hob. XVI: 50 / WU 60: σ. 487 – Hob. XV: 28: σ. 489 – opus 76 αρ. 1 / Hob. III: 75: σ. 490 – opus 76 αρ. 5 / Hob. III: 79: σ. 492 – opus 77 αρ. 1 / Hob. III: 81: σ. 493	
Συμπεράσματα	
Γενικά: σ. 494 – <i>Έκθεση:</i> σ. 494 – <i>Επεξεργασία:</i> σ. 495 – <i>Επανεκθεση:</i> σ. 496 – <i>Coda:</i> σ. 497 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 497 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 498	
II. Wolfgang Amadeus Mozart	
Τα νεανικά έργα του Wolfgang Amadeus Mozart (1761-1768)	σ. 499
Διμερείς μορφές σονάτας	
KV 6: σ. 499 – KV 15: σ. 499 – KV 16: σ. 500 – KV 26: σ. 500 – KV 27: σ. 501 – KV 30: σ. 501 – KV 42a / 76: σ. 502 – KV 43: σ. 502 – KV 48: σ. 503	
Τριμερείς μορφές σονάτας	
KV 7: σ. 503 – KV 9: σ. 504 – KV 10: σ. 504 – KV 11: σ. 505 – KV 12: σ. 505 – KV 13: σ. 506 – KV 19: σ. 506 – KV 19a: σ. 507 – KV 45a: σ. 507 – KV 45b: σ. 508	
Συμπεράσματα	
Γενικά: σ. 509 – <i>Έκθεση:</i> σ. 509 – <i>Επεξεργασία:</i> σ. 510 – <i>Επανεκθεση:</i> σ. 510 – Διμερής σονάτα: σ. 511	
Τα εφηβικά χρόνια του Mozart (1769-1774)	σ. 511
Συμφωνίες του έτους 1770 και το πρώτο κουαρτέττο εγχόρδων	
KV 73i / 81: σ. 511 – KV 73f / 80: σ. 512 – KV 73m / 97: σ. 512 – KV 73n / 95: σ. 513 – KV 73q / 84: σ. 513 – KV 74: σ. 514	
Συμφωνίες του 1771	
KV 111b / 96: σ. 514 – KV 75: σ. 515 – KV 75b / 110: σ. 515 – KV 112: σ. 516 – KV 114: σ. 516	
Συμφωνίες και κουαρτέττα – divertimenti του 1772	
KV 73: σ. 517 – KV 124: σ. 517 – KV 128: σ. 518 – KV 129: σ. 519 – KV 130: σ. 519 – KV 132 (α’): σ. 520 – KV 132 (β’): σ. 521 – KV 133: σ. 522 – KV 134: σ. 523 – KV 125a / 136: σ. 523 – KV 125b / 137: σ. 524 – KV 125c / 138: σ. 524	

Ο πρώτος κύκλος κουαρτέτων εγχόρδων (1772-1773)
KV 134a / 155: σ. 525 – **KV 134b / 156 (α')**: σ. 525 – **KV 134b / 156 (β')**: σ. 526 –
KV 157: σ. 527 – **KV 158:** σ. 528 – **KV 159:** σ. 529 – **KV 159a / 160:** σ. 530

Ο δεύτερος κύκλος κουαρτέτων εγχόρδων και το πρώτο κουίντέττο (1773)
KV 168: σ. 531 – **KV 169:** σ. 532 – **KV 170 (III):** σ. 533 – **KV 171 (III):** σ. 534 –
KV 172: σ. 534 – **KV 174:** σ. 535

Συμφωνίες του 1773
KV 141a / 161 & 163: σ. 536 – **KV 162:** σ. 536 – **KV 162b / 181:** σ. 537 – **KV 161a / 184:**
σ. 537 – **KV 161b / 199:** σ. 538 – **KV 173dB / 183:** σ. 539

Συμφωνίες του 1774
KV 186a / 201: σ. 539 – **KV 186b / 202:** σ. 540 – **KV 189k / 200:** σ. 541

Σονάτες για πιάνο – 4 χέρια
KV 123a / 381: σ. 541 – **KV 186c / 358:** σ. 542

Κοντσέρτα
KV 207: σ. 542 – **KV 175:** σ. 544 – **KV 186e / 191:** σ. 545 – **KV 186E / 190:** σ. 546

Συμπεράσματα
Γενικά: σ. 548 – Έκθεση: σ. 548 – Επεξεργασία: σ. 549 – Επανέκθεση: σ. 550 – Coda:
σ. 551 – Διμερής σονάτα: σ. 552 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 552 – Σονάτα
κοντσέρτου: σ. 552

Η περίοδος ωρίμανσης του Mozart πριν την οριστική του αναχώρηση από το
Salzburg (1775-1780) ..... σ. 553

Συμφωνίες, έργα μουσικής δωματίου και σονάτες για πιάνο
KV 213a / 204: σ. 554 – **KV 196c / 292:** σ. 554 – **KV 189d / 279:** σ. 555 – **KV 189e / 280:**
σ. 556 – **KV 189f / 281:** σ. 557 – **KV 189h / 283:** σ. 558 – **KV 189g / 282:** σ. 559 –
KV 254: σ. 560 – **KV 293c / 303:** σ. 561 – **KV 300a / 297 (α')**: σ. 561 – **KV 300a / 297 (β')**:
σ. 562 – **KV 300d / 310:** σ. 562 – **KV 300l / 306:** σ. 564 – **KV 285a:** σ. 564 – **KV 319:**
σ. 566 – **KV 320:** σ. 566 – **KV 338:** σ. 567

Κοντσέρτα
KV 211: σ. 567 – **KV 216:** σ. 568 – **KV 219:** σ. 569 – **KV 261:** σ. 571 – **KV 218:** σ. 572 –
KV 238: σ. 573 – **KV 242:** σ. 574 – **KV 246:** σ. 575 – **KV 271:** σ. 576 – **KV 285c / 313:**
σ. 579 – **KV 285e / 315:** σ. 580 – **KV 285d / 314:** σ. 581 – **KV 297c / 299:** σ. 583 –
KV 320d / 364: σ. 583

Συμπεράσματα
Γενικά: σ. 585 – Έκθεση: σ. 585 – Επεξεργασία: σ. 586 – Επανέκθεση: σ. 587 – Coda:
σ. 587 – Διμερής σονάτα: σ. 588 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 588 – Σονάτα
κοντσέρτου: σ. 589

Τα πρώτα χρόνια του Mozart στην Βιέννη (1781-1785) ..... σ. 590

Τριμερείς μορφές σονάτας
KV 375a / 448: σ. 591 – **KV 374f / 380:** σ. 591 – **KV 373a / 379 (I):** σ. 592 –
KV 385c / 403: σ. 593 – **KV 385e / 402:** σ. 594 – **KV 386c / 407:** σ. 594 – **KV 385:**
σ. 595 – **KV 425:** σ. 596 – **KV 421b / 428:** σ. 597 – **KV 423:** σ. 597 – **KV 315c / 333:**
σ. 598 – **KV 452:** σ. 599 – **KV 454:** σ. 600

Σονάτες χωρίς επεξεργασία
KV 300k / 332: σ. 601 – **KV 387:** σ. 602 – **KV 458:** σ. 604 – **KV 465:** σ. 605 –
KV 478: σ. 607

Κοντσέρτα
KV 385p / 414: σ. 608 – **KV 453:** σ. 609 – **KV 387a / 413:** σ. 612 – **KV 387b / 415:**
σ. 614 – **KV 459:** σ. 615 – **KV 449:** σ. 616 – **KV 467:** σ. 619

Συμπεράσματα
Γενικά: σ. 623 – Έκθεση: σ. 624 – Επεξεργασία: σ. 624 – Επανέκθεση: σ. 625 – Coda:
σ. 625 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 626 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 626

Η ύστερη περίοδος δημιουργίας του Mozart (1786-1791) ..... σ. 628

Έργα του 1786
KV 493: σ. 628 – **KV 496:** σ. 629 – **KV 497:** σ. 630 – **KV 498:** σ. 631 – **KV 499:**
σ. 632 – **KV 503:** σ. 633 – **KV 504:** σ. 634

Έργα του 1787

KV 515: σ. 635 – **KV 516:** σ. 636 – **KV 522:** σ. 638 – **KV 526:** σ. 639

Έργα του 1788

KV 516b / 406: σ. 639 – **KV 533 & 494:** σ. 641 – **KV 543:** σ. 642 – **KV 548:** σ. 645 –
KV 550: σ. 646 – **KV 551:** σ. 648 – **KV 563 (II):** σ. 650

Έργα του 1790

KV 589: σ. 651 – **KV 590:** σ. 652 – **KV 593:** σ. 653

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 655 – Έκθεση: σ. 655 – Επεξεργασία: σ. 656 – Επανεκθεση: σ. 657 – Coda:
σ. 657 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 658 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 658

III. Ludwig van Beethoven

Τα πρώιμα έργα του Ludwig van Beethoven (Βόννη, 1782-1792) ..... σ. 659

Διμερείς μορφές σονάτας

WoO 47 αρ. 2: σ. 659 – **WoO 4:** σ. 660 – **WoO 36 αρ. 2:** σ. 661

Τριμερείς μορφές σονάτας

WoO 47 αρ. 1: σ. 662 – **WoO 36 αρ. 1 (I):** σ. 663 – **WoO 37 (II):** σ. 664

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 664 – Έκθεση: σ. 665 – Επεξεργασία και επανεκθεση: σ. 665 – Διμερής
σονάτα: σ. 665 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 666

Η “πρώτη δημιουργική περίοδος” του Beethoven (Βιέννη, 1793-1802) ..... σ. 666

Έργα της “πρώτης” περιόδου

opus 3 (II): σ. 666 – **opus 3 (IV):** σ. 667 – **opus 4:** σ. 668 – **opus 1 αρ. 2:** σ. 669 –
opus 2 αρ. 1: σ. 671 – **opus 10 αρ. 1:** σ. 672 – **opus 8 (II):** σ. 673 – **opus 49 αρ. 1:**
σ. 674 – **opus 9 αρ. 1:** σ. 675 – **opus 9 αρ. 2:** σ. 676 – **opus 9 αρ. 3:** σ. 678 – **opus 10**
αρ. 3: σ. 679 – **opus 19:** σ. 680 – **WoO 51:** σ. 682 – **opus 18 αρ. 3:** σ. 683 – **opus 18**
αρ. 1: σ. 685 – **opus 18 αρ. 4:** σ. 687 – **opus 21:** σ. 689 – **opus 20 (II):** σ. 691 – **opus 22:**
σ. 692 – **opus 23:** σ. 693 – **opus 29:** σ. 694 – **opus 36:** σ. 696

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 698 – Έκθεση: σ. 698 – Επεξεργασία: σ. 699 – Επανεκθεση: σ. 700 – Coda:
σ. 701 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 702 – Σονάτα κοντσέρτου: σ. 703

Το ώριμο και όψιμο έργο του Beethoven (Βιέννη, 1802-1814 και 1815-1826) .. σ. 703

Έργα της “δεύτερης” περιόδου

opus 31 αρ. 2: σ. 703 – **opus 31 αρ. 3:** σ. 705 – **opus 59 αρ. 1:** σ. 706 – **opus 59 αρ. 2:**
σ. 709 – **opus 59 αρ. 3:** σ. 711 – **opus 60:** σ. 714 – **opus 68:** σ. 716 – **opus 70 αρ. 1:**
σ. 718 – **opus 81a:** σ. 720 – **opus 93:** σ. 722

Έργα της “τρίτης” περιόδου

opus 106: σ. 724 – **opus 130 (III):** σ. 727

Συμπεράσματα

Γενικά: σ. 730 – Έκθεση: σ. 731 – Επεξεργασία: σ. 731 – Επανεκθεση: σ. 732 – Coda:
σ. 733 – Σονάτα χωρίς επεξεργασία: σ. 733

IV. Συμπεράσματα ..... σ. 735

Στατιστικά δεδομένα

Haydn: σ. 735 – Mozart: σ. 737 – Beethoven: σ. 738 – Συγκεντρωτικά στοιχεία: σ. 740

Οι μορφές σονάτας εν γένει στα αργά μέρη της κλασσικής περιόδου: σ. 742

Τριμερής μορφή σονάτας

Γενικά χαρακτηριστικά: σ. 744 – Αρμονικός σχεδιασμός της *εκθέσεως*: σ. 744 –
Αρμονικός σχεδιασμός της *επεξεργασίας*: σ. 746 – Αρμονικός σχεδιασμός της
επανεκθέσεως και της *coda*: σ. 748 – Θεματική διαμόρφωση της *εκθέσεως*: σ. 749 –
Θεματική διαμόρφωση της *επεξεργασίας*: σ. 750 – Θεματική διαμόρφωση της
επανεκθέσεως: σ. 752 – Θεματική διαμόρφωση της *coda*: σ. 755

Διμερής μορφή σονάτας

Γενικά χαρακτηριστικά: σ. 756 – Δεύτερη μακροδομική ενότητα: σ. 757 – Coda:
σ. 758

Μορφή σονάτας χωρίς επεξεργασία

Γενικά χαρακτηριστικά: σ. 759 – Έκθεση και συνδετικό πέρασμα προς την επανέκθεση: σ. 760 – Επανεκθεση: σ. 760 – Coda: σ. 761

Μορφή σονάτας-ρόντο: σ. 762

Ιδιάζουσες περιπτώσεις σονάτας: σ. 762

Μορφές σονάτας κοντσέρτου

Τριμερής σονάτα κοντσέρτου: σ. 762 – Διμερής σονάτα κοντσέρτου: σ. 763 – Σονάτα κοντσέρτου χωρίς επεξεργασία: σ. 764 – Ιδιάζουσες περιπτώσεις σονάτας κοντσέρτου: σ. 764 – Σολιστικές ενότητες: σ. 764 – Η σταδιακή παρακμή των μορφών σονάτας κοντσέρτου: σ. 765

Βιβλιογραφία ..... σ. 767

Κύριες πηγές: σ. 767

Δευτερεύουσες πηγές: σ. 780